การบำรุงพระศาสนา

ของ

พุทธทาสภิกขุ

พิมพ์ชำร่วยในงานพระราชทานเพลิงศพ

พ.ต. หลวงเอนกนัยวาที (ม.ร.ว. นารถ ชุมสาย)

ณ เมรวัดธาตุทอง พระโขนง พระนคร

๒๘ ตุลาคม ๒๕๑๓

พระพุทธภาษิต

อตฺตตฺถ ปญฺญา อสุจี มนุสฺสา (ขุ.สุ. ๒๕/๓๓๙)

ผู้มีปัญญาแต่เพื่อประโยชน์ของตน
เป็นคนสกปรก

พหูนํ วต อตฺถาย สปฺโญ ฆรมาวสํ (อฏฺ จก. อํ ๒๓/๒๔๙)

ผู้มีปัญญาแม้ครองเรือน ก็เพื่อ
ประโยชน์แห่งมหาชน

นตฺถิ โลเก รโห นาม ปาปกมฺมํ ปกุพฺพโต (ติก.อํ. ๒๐/๑๘๙)

ที่ลับเพื่อทำความชั่วนั้นไม่มีในโลกนี้

น มิยฺยมานํ ธนมนฺเวติ กิญฺจิ (ม.ม. ๑๓/๔๑๒ เถร.ขุ. ๒๖/๓๗๘)

เมื่อคุณตาย ทรัพย์สักนิดหนึ่ง
ก็ไม่ตามคุณไป

54

เอกสารชุดมองด้านใน

อันดับ ๓๗

เรื่อง

การบำรุงพระศาสนา

ของ

พุทธทาสภิกขุ

เพื่อให้ทุกชีวิตได้พบวิธี
การดำเนินชีวิตอันประเสริฐ

พ.ต.หลวงเอนกนัยวาที (ม.ร.ว.นารถชมสาย)
เกิดเมื่อปีวอกวันอังคารเดือน ๓ แรม ๔ ค่ำ พ.ศ. ๒๔๒๗
เวลา ๒๔ น.เศษ เกิดที่บ้านที่ท่าพระวังหลวง รูปนี้ถ่ายเมื่อ
วันที่ ๔ ธ.ค. ๒๕๑๑ อายุ ๘๐ ปี

การบำรุงพระศาสนา

ของ

พุทธทาสภิกขุ

เทศน์ในพรรษา ณ สวนโมกขพลาราม ไชยา เมื่อ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๑๓

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

อามนฺตยามิ โว ภิกฺขเว
ขยวยธมฺมา สงฺขารา อปฺปมาเทน สมฺปาเทถา-ติ
ธมฺโม สกฺกจฺจํ โสตพฺโพ-ติ

ณ บัดนี้ จะได้วิสัชนา พระธรรมเทศนาของพระผู้มีพระภาคเจ้า เพื่อเป็นเครื่องประดับสติปัญญา ส่งเสริมศรัทธาความเชื่อ และวิริยะความพากเพียรของท่านทั้งหลาย ผู้เป็นพุทธบริษัท ให้เจริญงอกงามก้าวหน้าในทางแห่งพระศาสนา ของสมเด็จพระบรมศาสดาอันเป็นที่พึ่งของสัตว์ทั้งหลาย กว่าจะสมควรแก่เวลา.

ธรรมเทศนาในวันนี้ ก็เป็นธรรมเทศนาปรารภการเข้าพรรษาสืบต่อกันมาจากวันก่อน วันเข้าพรรษาก็ดี การเข้าพรรษาก็ดี หรือหน้าที่เกี่ยวกับการเข้าพรรษาก็ดี เป็น

สิ่งที่เราจะต้องมีความรู้ความเข้าใจกันให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป เพื่อให้สำเร็จประโยชน์ในการทำกิจนานาชนิดในวันเข้าพรรษา.

สำหรับในวันนี้ ก็จะได้กล่าวถึงกิจที่จะต้องกระทำให้เป็นอย่างยิ่งในระยะกาลเข้าพรรษาสืบต่อไป. ในการเข้าพรรษานั้น มันก็มีสิ่งที่จะต้องทำให้ดีที่สุดด้วยกันทุกสิ่ง แล้วก็มีอยู่มากมายหลายประการ ในวันนี้จะได้กล่าวถึง **การบำรุงพระศาสนา**โดยเฉพาะ.

คำว่า บำรุงพระศาสนานี้ ก็พอจะเป็นที่เข้าใจกันได้อยู่แล้วว่า หมายถึงอะไร การบำรุงศาสนาโดยใจความก็คือทำให้พระศาสนานั้นคงเจริญเป็นที่พึ่งแก่สัตว์ทั้งหลายได้ จริงและเป็นสิ่งที่เราต้องการกันเป็นอย่างยิ่งด้วยกันทุกคน ล้วนแต่ตั้งใจที่จะบำรุงพระศาสนา.

ทีนี้มันก็มีปัญหาว่าการบำรุงพระศาสนานั้นจะต้องทำอย่างไร เท่าที่เห็นกันอยู่ในบัดนี้ก็มีอยู่ต่าง ๆ กัน พอที่จะกล่าวได้ว่ามีอยู่เป็นสองฝ่าย คือประพฤติปฏิบัติพระธรรมในพระศาสนาที่เป็นส่วนของตนให้ดีให้ยิ่งขึ้นไป นี้อย่างหนึ่ง; อีกอย่างหนึ่งก็คือช่วยเหลือผู้อื่น ช่วยเหลือกิจการของพระศาสนา บำรุงวัดวาอารามเลี้ยงพระเจ้าพระสงฆ์เป็นต้น เหมือนที่กระทำกันเป็นพิเศษอยู่แล้ว.

ในสองอย่างนี้ อย่างที่หนึ่งนั้น คือ **การที่ตัวเองปฏิบัติเอง**; อย่างที่สอง คือ **การช่วยผู้อื่น** หรือสิ่งอื่นเป็นใจความสำคัญ. แต่เมื่อดูตามพระพุทธภาษิต ที่พระพุทธ-องค์เคยตรัสไว้ ในสมัยที่ยังทรงพระชนม์ชีพอยู่นั้น ค้นไม่ค่อยจะพบ หาไม่ค่อยจะพบ ในพระพุทธภาษิตที่จะดำรัสว่า "พวกเธอจงช่วยกันบำรุงพระศาสนา จงช่วยกันเลี้ยงพระเลี้ยงเณร ช่วยกันบำรุงวัดวาอาราม" ถ้อยคำเช่นนี้หาไม่พบ กลับจะมีแต่พระพุทธดำรัสที่ว่า "*เธอจงเป็นผู้ไม่ประมาท จงปฏิบัติธรรมะ ทำตนให้หลุดพ้นจากความทุกข์โดยเร็วเถิด*" อย่างนี้มีมาก และมีอยู่ทั่วไป.

ทีนี้เราก็มาคิดกันดูว่า อย่างไหนจะเป็นการบำรุงพระศาสนา อย่างแท้จริง? คำตอบง่าย ๆ ก็น่าจะเป็นไปในทำนองว่า **ถ้ามัวแต่ยุคนอื่นให้ปฏิบัติ แต่ตนเองไม่ปฏิบัติแล้ว ก็คงจะไม่มีการปฏิบัติอะไร ในพระศาสนานี้เป็นแน่** เพราะมัวแต่ยุคนอื่น ส่งเสริมคนอื่น บำรุงคนอื่น จนกระทั่งการบำรุงส่งเสริมนั้นมันมากเกินไป จนเฟ้อหรือมันเลยเถิด กลายเป็นให้โทษไปเสียก็มี นี้อย่างหนึ่ง.

ทีนี้อีกอย่างหนึ่งมันตรงกันข้าม คือว่าอย่าไปมัวยุคนอื่น อย่ามัวกระตุ้นคนอื่น ส่งเสริมคนอื่นอยู่เลย จงตั้ง

หน้าตั้งตาปฏิบัติของตน ๆ แต่ละคน ๆ ให้ดีที่สุด ผลมันก็จะเกิดขึ้นว่ามีการปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนา และได้รับผลของการปฏิบัตินั้นโดยสมควรแก่การปฏิบัติอยู่ในที่ทั่ว ๆ ไปในที่ทุกหนทุกแห่ง. **เมื่อมีการปฏิบัติอยู่อย่างนี้และมีผลของการปฏิบัติอยู่อย่างนี้ ก็เรียกว่าศาสนาตัวแท้นั้นได้มีอยู่จริง และศาสนาตัวแท้นั้นได้เจริญรุ่งเรืองอยู่จริง** มิใช่รุ่งเรืองอยู่แต่เพียงเปลือกนอกหรือผิวนอก ที่สวยสล้างไปด้วยวัดวาอาราม หรือพระเจ้าพระสงฆ์ ซึ่งเป็นเพียงส่วนภายนอก แต่ส่วนภายในนั้นไม่ค่อยจะมีอะไร เพราะมัวแต่เลี้ยงกันอย่างเลี้ยงเป็ดเลี้ยงไก่ เลี้ยงกันตะพึดไป อย่างนี้มันก็เป็นความเจริญแต่ภายนอก.

เราจะพิจารณากันดูต่อไป ถึงข้อที่เรียกว่า บำรุงพระศาสนา.

การบำรุงพระศาสนา อย่างที่ทำกันอยู่ตามธรรมดานั้น ก็คือการช่วยเหลือ ภิกษุสามเณร ให้ได้เป็นอยู่โดยสะดวกสบาย ให้มีวัดวาอารามเกิดขึ้น เป็นปึกแผ่นมั่นคงมีอะไร ๆ ที่ตัวอยากจะให้มี อย่างนี้ก็เรียกว่า เป็นการบำรุงพระศาสนา แต่แล้วก็ไม่มีใครสนใจที่จะปฏิบัติธรรม ไม่มีใครสนใจที่จะรับเอาคำสั่งสอนนั้นมาปฏิบัติ มัวแต่เลี้ยงพระหรือ

สร้างเสนาสนะ ซึ่งรวมความแล้วก็คือ **ให้พระเณรได้กินดีอยู่ดีนั่นเอง แต่แล้วก็ไม่สนใจว่า ตัวแท้ของพระศาสนานั้นคืออะไร ไม่สนใจที่จะเข้าไปไต่ถามว่า ธรรมะนั้นเป็นอย่างไร และจะปฏิบัติอย่างไร เพราะมานอนใจเสียว่า ได้บำรุงพระศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ได้บุญกุศลจนเหลือเฟือแล้ว** จะต้องการอะไรอีกเล่า นี่แหละคือการบำรุงพระศาสนาชนิดที่ถ้าจะเปรียบกันให้ดีแล้ว ก็เหมือนกับการเลี้ยงไก่ไว้ไข่ให้สุนัขกิน ท่านทั้งหลายลองคิดดูว่า มันมีความหมายอย่างไร.

ถ้าจะมีใครสักคนหนึ่ง อุตส่าห์เลี้ยงไก่ไว้อย่างมากมาย และด้วยความยากลำบาก ครั้นไก่ไข่ออกมาแล้วก็ไม่ได้สนใจ เมื่อเขาไม่สนใจ สุนัขมันก็กิน เรื่องมันก็กลายเป็นว่า เลี้ยงไก่ไว้ไข่ให้สุนัขกิน มันจะมีประโยชน์อะไรที่ตรงไหน มากน้อยสักเท่าใด ลองไปนึกไปคิดดูให้ดีเถิด การเลี้ยงไก่แล้วเก็บเอาไข่ไปกินไปขายนั้น มันเป็นเรื่องที่เข้าใจได้ง่าย แต่ไก่คือศาสนานี้ มันมองไม่เห็นตัว ไม่รู้ว่ามันไข่ออกมาที่ไหน และเมื่อไร มันเพียงแต่ว่า คนเขาได้ตั้งไว้เป็นธรรมเนียมประเพณีว่า ให้บำรุงพระศาสนา

แล้วก็ได้บุญ นี้จะไปโทษคนที่ว่าคนแรกก็ไม่ได้ เพราะคนทีหลังมันไม่ฟังให้ดี การบำรุงพระศาสนานั้น หมายความว่า จะต้องทำให้ถูกวิธี ให้ครบถ้วนทุกอย่างทุกประการในสิ่งที่ควรจะกระทำ.

จะยกตัวอย่างให้ฟังง่าย ๆ เหมือนอย่างว่า ที่ตึกสงฆ์อาพาธเป็นที่แจกจ่ายให้ทานยาของเรา ที่มีอยู่ในสวนโมกข์นี้ ที่นั่นมันจะต้องมีอะไรบ้าง หรือจะต้องทำอะไรบ้างไปดูให้ดี อย่าไปดูอย่างผิว ๆ เผิน ๆ แล้วก็ไม่เข้าใจอะไร ดูให้ดีในที่นี้ ก็หมายความว่า ดูจนมองเห็นว่า มันมีความจำเป็นหรือความสำคัญอย่างยิ่งอยู่สามอย่างด้วยกัน คือจะต้องมีตัวโรงเรือน ที่จะใช้เป็นโรงพยาบาลเป็นต้น แล้วก็จะต้องมีหมอ คือตัวบุคคลที่จะทำหน้าที่ที่นั่น แล้วก็จะต้องมียา ตลอดถึงเครื่องมือเครื่องใช้ที่เกี่ยวกับการให้ยาเป็นต้น รวมเป็นสามอย่างด้วยกัน คือมีตัวโรงเรือนหนึ่ง มีหมอหนึ่ง มียาหนึ่ง รวมกันเป็นสามอย่างมันจึงจะทำได้ ให้สำเร็จประ-โยชน์แก่การรักษาโรค ถ้ามีแต่โรงพยาบาลเฉยๆ ไม่มีหมอ ไม่มียา มันจะได้ประโยชน์อะไรลองคิดดูให้ดี.

เดี๋ยวนี้ถ้าสมมติว่า **เราจะมีกันแต่วัดวาอารามเฉยๆ ไม่มีพระที่เป็นเหมือนหมอ ไม่มี**

ธรรมะที่เป็นเหมือนยา มันก็ไม่มีประโยชน์อะไร หรือว่าเราจะมีโรงพยาบาลมีหมอ แต่ว่ายาและเครื่องใช้ไม้สอยไม่มี มันก็ไม่มีประโยชน์อะไร นี้มันก็เหมือนกับว่า เรามีวัดวาอาราม มีพระภิกษุสามเณรเกลื่อนไปหมดแต่ไม่มีพระธรรม.

คำว่า **พระธรรมในที่นี้หมายถึงความรู้และการปฏิบัติอย่างถูกต้อง และได้รับผลเกิดขึ้นมาตามสมควรแก่การปฏิบัตินั้น** นี้เรียกว่าพระธรรม ถ้ามีแต่วัดวาอาราม มีแต่พระสงฆ์เกลื่อนกลาดไปหมด แต่ไม่มีพระธรรมตัวจริงแล้ว มันก็ยังไม่สำเร็จประโยชน์อะไร เหมือนกับโรงพยาบาล มีแต่โรงกับหมอ แต่ไม่มียาเครื่องใช้ไม้สอย อย่างนี้มันก็ไม่มีประโยชน์อะไร ฉันใดก็ฉันนั้น ดังนั้นเราจะต้องมีวัดวาอารามที่ดี จะต้องมีภิกษุสามเณรที่ดี และจะต้องมีธรรมะคือการศึกษาเล่าเรียนการประพฤติ ปฏิบัติ การได้ผลของการปฏิบัติ มันจึงจะเรียกว่ามีครบถ้วนและถูกต้องและสำเร็จประโยชน์ คือมีพระศาสนาที่แท้จริง.

ถ้าว่ากันโดยที่แท้แล้ว **ศาสนาที่แท้จริงนั้นอยู่ที่ตัวธรรมะ ไม่ได้อยู่ที่ตัววัดวาอาราม หรือ**

ตัวภิกษุสามเณร ตัวศาสนานั้น ท่านจำแนกไว้เป็นสามอย่าง คือ **ปริยัติศาสนา** หมายถึงความรู้ **ปฏิบัติศาสนา** หมายถึงการปฏิบัติ **ปฏิเวธศาสนา** หมายถึงผลของการปฏิบัติ คือมรรคผลนิพพาน ต่อเมื่อมีครบทั้งสามอย่างนี้แล้วจึงจะเรียกว่ามีพระธรรมหรือมีพระศาสนา **ลำพังแต่มีวัดวาอาราม หรือมีพระภิกษุสามเณรเกลื่อนไปหมดนั้น มันมีแต่เปลือกของศาสนา ไม่มีเนื้อแท้ของศาสนา** ทีนี้คนก็มาบำรุงรักษากันแต่ส่วนเปลือก ผลมันจึงเกิดขึ้นเหมือนกับเลี้ยงไก่ไว้ไข่ให้สุนัขกิน ไม่มีใครได้รับประโยชน์อะไร จากการเลี้ยงไก่นั้น นอกจากความหวังอย่างละเมอๆลมๆแล้งๆไปว่าได้ทำบุญเป็นอันมากแล้ว ตายไปก็จะได้ไปสวรรค์ดังนี้.

นี่แหละขอให้คิดดูให้ดีว่า การบำรุงพระศาสนานั้นจะต้องบำรุงอย่างไร หรือเท่าไร พูดได้ง่าย ๆ ว่า **จะต้องบำรุงจนถึงกับว่า มีการปฏิบัติธรรม และการพ้นจากความทุกข์** คือมีสิ่งที่เรียกว่าธรรม หรือศาสนาเกิดขึ้นมาจริงมิได้มีแต่เพียงเปลือกนอก.

ความจริง หรือตัวจริงของศาสนานั้น คือการดับทุกข์ ที่ไหนมีการดับทุกข์ ที่นั่นก็มีตัวศาสนา อยู่ที่บ้าน

ก็ได้ อยู่ในป่าก็ได้ ตามถ้ำตามภูเขาก็ได้ ไม่ต้องมีวัดวาอารามอันสวยงามก็ได้ ไม่ต้องเฉพาะแต่มีพระมีเณร แม้ชาวบ้านถ้าปฏิบัติธรรมะแล้ว ก็มีศาสนาอยู่ที่บ้านด้วยเหมือนกัน เพราะเหตุว่า **ตัวศาสนานั้น มันอยู่ที่ตัวการดับทุกข์ หรือตัวการปฏิบัติเพื่อความดับทุกข์นั้นเอง** ดังนั้นถ้าจะบำรุงศาสนากันให้ถูกตัวจริงแล้ว ก็ต้องบำรุงให้ให้เกิดการดับทุกข์ขึ้นมาจริง ๆ ตามที่พระพุทธองค์ ได้ทรงตรัสแล้วตรัสอีกและท่านได้ตรัสไว้เป็น คำสุดท้าย เมื่อจะปรินิพพานว่า "*ภิกษุทั้งหลาย เราเตือนพวกเธอว่า สังขารทั้งหลายทั้งปวงมีความสิ้นไปและเสื่อมไปเป็นธรรมดา, ท่านทั้งหลายจงยังประโยชน์ตนประโยชน์ท่านให้สำเร็จ ด้วยความไม่ประมาทเถิด*" นี้หมายความว่า พระพุทธเจ้าท่านทรงประสงค์ให้เป็นอยู่ด้วยความไม่ประมาท **เมื่อมีความไม่ประมาทแล้ว ก็ย่อมมีการประพฤติกระทำที่เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนและแก่ผู้อื่น** เพราะว่า คำว่า "**ไม่ประมาท**" นี้มันหมายความอย่างนี้ หมายความว่าไม่โง่ ทำอะไรอย่างงมงาย ละเมอเพ้อฝันลม ๆ แล้ง ๆ นี้อย่างหนึ่ง และหมายความว่า ไม่ขี้เกียจแต่ขยันขันแข็งในการที่จะปฏิบัติหน้าที่ของตน **เมื่อรวมกันทั้งความฉลาด และความขยัน**

ขันแข็งดังนี้แล้ว สิ่งที่เราต้องการมันก็สำเร็จไปได้ด้วยดี ในที่สุดก็มีศาสนาตัวจริง มีผู้ได้รับประโยชน์จากศาสนานั้น ไม่กลายเป็นการเลี้ยงไก่ไว้ไข่ให้สุนัขกินเหมือนดังที่กล่าวมา.

สำหรับสิ่งที่เรียกว่า **พระธรรม หรือศาสนานี้ เขามีไว้สำหรับเป็นพึ่งของชาวโลก เป็นที่พึ่งแก่สัตว์โลก ไม่ได้ต้องการให้คนหนีโลกไปไหน** ไม่ได้ต้องการให้คนทิ้งโลกไปไหน แต่ต้องการให้คนเป็นอยู่ในโลกอย่างมีประโยชน์ และไม่มีความทุกข์ **เราจะต้องอยู่ในโลกนี้ในลักษณะที่มีประโยชน์ แต่ว่าการประพฤติประโยชน์นั้นต้องไม่เป็นความทุกข์ด้วย.**

เดี๋ยวนี้คนเราอยู่ในโลกด้วยความโง่เขลา ด้วยความประมาท เห็นแต่ประโยชน์ตัว จนมีความเห็นแก่ตัว จนมีความโลภ ความโกรธ ความหลง จึงมีความทุกข์ หรือว่าถ้ามีอวิชชาโมหะมากแล้ว ทำอะไรก็จะทำไปในลักษณะที่มีแต่ความทุกข์ คือมีวิตกกังวล มีความยึดมั่นถือมั่นเต็มไปด้วยความโลภ ความโกรธ ความหลง การงานนั้นก็เป็นทุกข์ ยิ่งทำการงานมาก ก็ยิ่งมีความทุกข์มาก **แต่ว่าถ้าเขาเป็นคนมีศาสนาอยู่ในใจ หรือมีธรรมะอยู่ในใจ เป็นผู้มีจิตใจสะอาด สว่าง สงบ เป็นจิตใจที่ว่างจาก**

ความยึดมั่นถือมั่นแล้ว ก็จะทำการงานได้ดี ไม่มีความทุกข์ และอยู่ในโลกด้วยชัยชนะไม่มีความพ่ายแพ้แก่โลกหรือความทุกข์ แม้แต่ประการใด.

เมื่อใดคนในโลกอยู่ในโลกด้วยความมีประโยชน์และไม่มีความทุกข์ดังนี้แล้ว นั้นแหละคือการที่โลกนี้มีศาสนา หรือว่านั้นแหละคือตัวศาสนาได้มีอยู่ในโลก คือมีประโยชน์เป็นที่พึ่งแก่โลก เราจงให้ธรรมะหรือศาสนามีอยู่ในโลก มีแต่คนที่ไม่มีความทุกข์อยู่ในโลก ผู้ทำการงานโดยไม่มีความทุกข์อยู่ในโลกให้มากยิ่ง ๆ ขึ้นไปเถิด จะได้ชื่อว่าเป็นการบำรุงพระศาสนาอย่างถูกต้องแท้จริง มีพระศาสนาตัวจริงอยู่เกลื่อนกล่นไปหมด ไม่ว่าที่วัด หรือที่บ้าน ไม่ว่าในเมืองหรือในป่า ที่ไหนมีมนุษย์แล้วก็ย่อมมีศาสนาอยู่ที่นั่น เพราะว่าเขาเป็นคนไม่ประมาท **ประพฤติประโยชน์ตนประโยชน์ผู้อื่นได้ดี ด้วยความไม่ประมาทนั้น นี้เรียกว่าเป็นการบำรุงพระศาสนา** ท่านจงคิดดูว่า แม้จะไม่ต้องเกี่ยวข้องกับพระกับเณร ก็ยังเป็นการบำรุงพระศาสนาได้.

เดี๋ยวนี้เรามีการเกี่ยวข้องกับพระกับเณรวัดวาอาราม และเรียกว่า เป็นการบำรุงพระศาสนา มันก็ถูกเหมือนกัน แต่ว่ามันคงจะไม่เป็นการถูกต้องทั้งหมด เพราะว่าการถูก

ต้องทั้งหมดนั้น แม้จะไม่เกี่ยวกับวัดวาอารามหรือกับพระกับเณร ก็ยังเป็นการบำรุงพระศาสนาได้ เดี๋ยวนี้เอาเป็นว่าเราจะมีหลักสำหรับยึดกันว่า เราจะต้องมีวัดวาอาราม เราจะต้องมีภิกษุสามเณร และเราจะต้องมีธรรมะให้ครบทั้งสามอย่าง.

ทีนี้ เราก็มาพิจารณาดูว่า จะบำรุงส่งเสริมกันที่ตรงไหนดี จะบำรุงส่งเสริมเฉพาะอย่าง หรือว่าจะต้องทำทั้งสามอย่าง หรือว่าจะต้องทำอย่างใดมากอย่างใดน้อย หรือว่าเรากำลังสนใจ พระธรรม แต่เพียงอย่างใดอย่างหนึ่ง แล้วก็ปล่อยให้อีกอย่างหนึ่งนั้น ไม่ได้รับการบำรุงดูแล แล้วเราก็เข้าใจผิดต่อสิ่งเหล่านี้ นี่แหละเป็นสิ่งที่จะต้องพิจารณาดูให้ดี เราชอบบำรุงวัดวาอาราม เราชอบเลี้ยงพระเจ้าพระสงฆ์ นี้ดูจะทำกันเป็นอย่างมาก แต่ที่จะทำให้ธรรมะเจริญนั้น เราไม่ทำ. **การที่ทำให้ธรรมะเจริญนั้นแหละคือการกินไข่ไก่** ทีนี้ยังจะเลี้ยงไก่ไว้โดยไม่ต้องกินไข่แล้วก็ยังโง่เผลอไปกินขี้ไก่ อย่างนี้มันก็ยิ่งเป็นการน่าสังเวชมากยิ่งขึ้นไปอีกการบำรุงพระศาสนาจึงเป็นสิ่งที่ต้อง พิจารณาดูให้ ดีกันอย่างนี้ การสร้างวัดวาอาราม การบำรุงวัดวาอารามก็มีอยู่ทั่วไป แต่คงจะไม่มาก เท่ากับการเลี้ยงพระบำรุงเลี้ยงภิกษุ

สามเณร ส่วนการบำรุงตัวธรรมะ คือการปฏิบัตินั้น แทบจะหาไม่พบ เพราะไปถือเสียว่ามันได้บุญมาก ตรงที่สร้างวัด บำรุงวัดเลี้ยงพระเลี้ยงเณร ทำกันอยู่อย่างเต็มที่แล้ว จะต้องทำอะไรอีกเล่า สำหรับคนอย่างเรา ๆ ไปเสียอย่างนี้ก็ยังมี.

ทีนี้เราจะพูดเรียงอย่างไป โดยเฉพาะจะเอาเรื่องเลี้ยงพระขึ้นมาพูดกันก่อน คำว่าเลี้ยงพระเลี้ยงเณรนี้ คือบำรุงภิกษุสามเณร แต่จะบำรุงกันอย่างไรสักเท่าไร นี้มันเป็นปัญหา ถ้าหากว่ามีการบำรุงภิกษุสามเณรอย่างถูกต้องมันก็เป็นพระเป็นเณร เลี้ยงพระให้เป็นพระ **อย่าเลี้ยงพระให้กลายเป็นหมู** ถ้าเลี้ยงให้พระกินดีอยู่ดี เกินไปโดยไม่ต้องทำอะไรมันก็กลายเป็นว่า เลี้ยงพระนี้ให้กลายเป็นหมู บางทีก็เลี้ยงพระนี้ให้กลายเป็นม้า คำว่าม้านี้ก็หมายถึงการติดต่อการสื่อสารเหมือนม้าใช้ **ถ้าใครจะเลี้ยงพระไว้สำหรับเป็นพ่อสื่อแม่ชัก มันก็เหมือนกับเลี้ยงพระให้กลายเป็นม้า** บางทีก็ไปอ้อนวอนว่า ท่านออกปากมาคำเดียวว่า พ่อหนุ่มคนนั้นดี—เท่านี้เอง เขาก็ให้ลูกสาว ถ้าใครทำกันในลักษณะอย่างนี้ มันก็เหมือนกับเลี้ยงพระให้กลายเป็นม้า หรือบางทีก็ถึงกับว่า ใช้ภิกษุสามเณรนั้น **ให้ทำประโยชน์ทางวัตถุแก่ตนอย่างซึ่ง ๆ หน้าอย่างนี้ก็มี อย่างนี้**

มันก็เท่ากับเลี้ยงพระให้กลายเป็นวัวเป็นควาย สำหรับใช้งาน.

นี่แหละท่านลองคิดดูเถิดว่า ถ้าเลี้ยงพระไม่เป็นพระแล้ว มันก็กลายเป็นหมูก็ได้ เป็นม้าก็ได้ เป็นควายก็ได้ หรือในที่สุดเป็นนกเขาก็ได้ **ที่ว่าเป็นนกเขานี้ ก็คือให้ขันเพราะ ๆ สำหรับให้ทายกทายิกาสบายใจ** ให้พูดอย่างนั้นอย่างนี้ ให้เบิกบานสำราญใจไปวันหนึ่งๆ แม้ที่สุดแต่ที่นั่งพูดอยู่บนธรรมมาสถ์นี้ มันจะกลายเป็นนกเขาไปด้วยก็ได้ ถ้าไม่ระวังให้ดี.

นี่แหละจึงว่า อย่าเลี้ยงพระให้กลายเป็นหมู หรือเป็นม้า หรือเป็นวัว หรือเป็นนกเขา เป็นต้น แต่จงเลี้ยงพระไว้ให้เป็นพระ.

ถ้าจะมองให้ดีไปกว่านั้นอีก ก็อยากจะพูดว่า **อย่าเลี้ยงพระนี้ให้กลายเป็นเทวดาไปเสีย** คนเรานั้นเมื่อบำรุงบำเรอกันมากเกินไป มันก็เหลิงเจิ้ง เอาแต่สนุกสนานเล่นหวัว อย่างนี้ก็เรียกว่า เลี้ยงพระให้กลายเป็นเทวดาไปเสียแล้ว ไม่ต้องทำอะไร นอกจากเป็นอยู่อย่างสะดวกสบายสนุกสนานกันทั้งนั้น นี้มันต่างกันจากเลี้ยงให้เป็นหมู เลี้ยงพระให้เป็นหมูนั้น ก็คือเลี้ยงให้อ้วนให้พี ให้นอนอยู่เฉย ๆ

แต่เลี้ยงพระให้เป็นเทวดานี้ ให้มันเล่นหวัวกันให้สนุกสนาน ให้เปิดวิทยุเพลง ฟังกันอย่างสบายใจกันตลอดวันตลอดคืน ท่านลองคิดดูว่า มันจะดีที่ตรงไหน ในการที่จะเลี้ยงพระให้เป็นเทวดา.

— ทีนี้อีกอย่างหนึ่ง **ก็อย่าเลี้ยงพระให้กลายเป็นยักษ์เป็นมาร** คนเราเมื่อเอาอกเอาใจกันหนักเข้า มันก็กลายเป็นคนเจ้าอารมณ์ ใครว่าอะไรก็ไม่ได้ เป็นคนขี้โมโหโทโส ชาวบ้านเอาใจสมภารมากเข้า สมภารก็กลายเป็นคนขี้โมโห นี่แหละคือเลี้ยงพระให้กลายเป็นยักษ์เป็นมาร.

ตัวอย่างเท่าที่ยกมาให้ฟังนี้ มันก็มากพออยู่แล้ว ที่จะนำไปคิดไปนึกเอาเองดูบ้าง ว่าอย่าเลี้ยงพระให้กลายเป็นหมู เป็นม้า เป็นวัว เป็นควาย เป็นนกเขา เป็นเทวดา เป็นยักษ์ เป็นมาร หรือเป็นอะไรอย่างอื่น ๆ อีกมากมายเลย แต่จงเลี้ยงพระให้คงเป็นพระเถิด.

ทีนี้เราก็จะได้พิจารณาดูกันต่อไปว่า เลี้ยงพระให้คงเป็นพระนี้ มันเป็นอย่างไร ความเป็นพระนี้มีชื่อเรียกอยู่หลายอย่าง คือเป็นพระก็ได้ เป็นภิกษุก็ได้ เป็นบรรพชิตก็ได้ แม้ที่สุดแต่เป็นปะระทัตตูปะชีวีก็ได้ บรรดาถ้อยคำทั้ง

หลายที่ได้กล่าวมานี้นั่นแหละ มันเป็นเครื่องบอกให้รู้ว่า ความเป็นพระนั้นเป็นอย่างไร.

ถ้าเราจะเอาคำว่า "**พระ**" มาเป็นหลัก คำว่า "พระ" หรือ "วร" นี้มันแปลว่าประเสริฐ ประเสริฐที่ตรงไหน **ประเสริฐตรงที่มีจิตใจสะอาด สว่าง สงบ** หรือว่าอย่างน้อยที่สุด ก็กำลังประพฤติปฏิบัติอยู่เพื่อให้จิตใจ มีความสะอาด สว่างสงบ มันมีความประเสริฐ คือดีกว่าคนธรรมดาอยู่ที่ตรงนี้เอง คนธรรมดามีจิตใจสกปรกมืดมัวและเร่าร้อน มีกิเลสเกิดขึ้นมากเกินไป ไม่ประเสริฐที่ตรงไหน **ส่วนพระที่ว่าประเสริฐนั้น ก็ตรงที่ว่ามันว่างจากกิเลส มีความสะอาด, สว่าง, สงบ, อยู่ในจิตใจ จึงจัดไว้ ในฐานะเป็นปูชนียบุคคล** คือเป็นผู้ที่บุคคลควรจะบูชา เพราะว่าท่านดีกว่าคนธรรมดา คนธรรมดาจึงต้องบูชา นี้อย่างหนึ่ง ถ้าจะเลี้ยงพระให้เป็นพระก็จงช่วยเลี้ยงให้มีคนที่มีจิตใจอย่างนี้ นี่แหละเรียกว่าเลี้ยงพระให้เป็นพระ

หรืออีกอย่างหนึ่ง เราจะดูกันที่คำว่า "ภิกษุ" คำว่าภิกษุนี้ ตามตัวหนังสือแปลว่า ผู้เห็นภัยในวัฏฏสงสาร หรือในความทุกข์ **เมื่อเราต้องการจะเลี้ยงพระให้เป็น**

พระ เราก็ต้องเลี้ยงพระนั้นให้เป็นผู้ที่สามารถมองเห็นว่าวัฏฏสงสารเป็นความทุกข์ น่าเบื่อหน่าย น่าเอือมระอา ควรจะหลุดพ้นออกไปเสีย ถ้าเราจะช่วยกันเลี้ยงพระให้เป็นหมู เป็นม้า เป็นวัว เป็นควาย กันอยู่อย่างนี้ มันก็ไม่ใช่เลี้ยงพระให้เห็นภัยในวัฏฏสงสาร ดังนั้นจึงไม่เป็นภิกษุไปได้.

บางทีบางคนจะคิดว่า คำว่า "ภิกษุ" นี้แปลว่า "ผู้ขอ" แต่ว่ามันไม่เหมือนกับคนขอทาน ภิกษุนี้ไม่ใช่เป็นคนขอทาน หรือเหมือนกับคนขอทาน **ภิกษุนี้เพียงแต่เข้าไปขออาหาร เพราะว่าตนมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติอย่างสูงสุดเพื่อตนเองและเพื่อผู้อื่น** ส่วนคนขอทานถือกะลา เที่ยวขออาหารหรือสตางค์อยู่ตามถนนนั้น เขาไม่ได้มีหน้าที่อย่างเดียวกับภิกษุ เขาไม่มีหน้าที่ที่จะปฏิบัติธรรมะ เพื่อช่วยตนเองและผู้อื่น ที่เขาเที่ยวขอทาน เพราะว่าเขาไม่สามารถจะหาอาหารจากทางอื่นได้ ส่วนภิกษุหรือผู้ขอในแบบของภิกษุนี้ มีหน้าที่ต้องปฏิบัติเต็มมือ ไม่มีโอกาสที่จะไปทำไร่ทำนาหาเลี้ยงปากเลี้ยงท้องด้วยตนเอง ต้องทำหน้าที่ที่จะชำระตนหรือชำระโลกให้บริสุทธิ์ ให้สะอาด ให้หมดจดจากกิเลสและความทุกข์ ไม่มีเวลาแม้แต่จะหุงข้าวกินเองด้วยซ้ำไป ดังนั้น

จึงถือบาตไปแสดงตัวว่าต้องการอาหาร เพียงเพื่อประทังชีวิตให้เป็นไป แล้วจะได้ทำหน้าที่ของตน ตลอดเวลาอย่างนี้ เรียกว่าภิกษุ ไม่ใช่ไปบิณฑบาตมาฉัน แล้วมานอนเปิดวิทยุฟังเพลงอยู่อย่างนี้ มันไม่ใช่ภิกษุ และจะกลายเป็นผู้ที่โกหกหลอกลวงยิ่งกว่าคนขอทาน ตามข้างถนนเสียด้วยซ้ำไป ขอให้เข้าใจคำว่าภิกษุให้ดี ๆ อย่างนี้.

อีกนัยหนึ่ง "ภิกษุ" แปลว่า **ผู้เห็นภัยในวัฏฏสงสาร แล้วก็รีบปฏิบัติ เพื่อจะให้หลุดพ้นจากความทุกข์ในวัฏฏสงสาร** ไม่มีเวลาหาอาหาร ไม่มีเวลาปลูกฝังข้าวปลาอาหารด้วยตนเอง จึงได้ถือบาตไปขอ เพียงเพื่อนำมายาไส้ให้รอดไปวันหนึ่ง ๆ ท่านทั้งหลายจงเลี้ยงพระให้เป็นภิกษุอย่างนี้ มันก็จะมีประโยชน์ มีบุญมีกุศล.

คำอื่นเช่นคำว่า "ปะระทัตตูปะชีวี" นี้ก็มีความหมายเบ็ดเตล็ด ที่ประกอบกันเข้า เพื่อให้รู้จักความเป็นอยู่ของภิกษุ ปะระทัตตูปะชีวี แปลว่า ผู้มีชีวิตอยู่ด้วยของที่ผู้อื่นให้ ปะระทัตตะ แปลว่า ของที่ผู้อื่นให้ อุปชีวี แปลว่า มีชีวิตเป็นอยู่ปะระทัตตูปะชีวี แปลว่า ผู้มีชีวิตอยู่ด้วยของที่ผู้อื่นให้ คำนี้มันมีความหมายกว้าง คนขอทานก็มีชีวิตอยู่ด้วยของที่ผู้อื่นให้ พวกเปรตก็มีชีวิตอยู่ด้วยส่วนบุญกุศลหรือของที่ผู้อื่นให้

คนขอทานก็เป็นประทัตตูปะชีวี พวกเปรตก็เป็นประทัตตูปะชีวี และพวกพระนี้ก็เป็นประทัตตูปะชีวีด้วยเหมือนกัน แต่ความหมายหรือน้ำหนักนั้นมันไม่เหมือนกัน หรือไม่เท่ากัน ภิกษุประพฤติธรรม เพื่อปลดเปลื้องตัวเอง และผู้อื่นจากกองทุกข์ จนไม่มีเวลาทำอาหารกินเอง จึงต้องกินอาหารที่ผู้อื่นให้ และได้ชื่อว่า ประทัตตูปะชีวี ดังนี้ เพราะฉะนั้น **ภิกษุจึงจำเป็นที่จะต้องประพฤติตนให้เหมาะสมกับอาหารที่ทายกทายิกาเขาได้ให้มาจริง ๆ ถ้าประพฤติตนไม่สมกันไม่คุ้มกันแล้ว ก็จะต้องเป็นคนขอทานข้างถนน** หรือว่าจะต้องกลายไปเป็นเปรต หรือว่าจะต้องตกนรกไปในที่สุดเพราะเป็นคนคดโกงหลอกลวง อ้างอาชีพของภิกษุมาบังหน้า แล้วไปเป็นอยู่อย่างคนหลอกลวง ไม่ประพฤติปฏิบัติในหน้าที่ของตน.

ทีนี้จะได้พิจารณากันต่อไปว่า **ทำไม ภิกษุจึงมีโอกาสหลอกลวงได้มากถึงอย่างนี้ นี้ก็เพราะว่า ความโง่เง่าหลับหูหลับตาของทายกทายิกาผู้เลี้ยงพระนั่นเอง ไม่เลี้ยงพระให้เป็นพระ** แต่เลี้ยงให้เป็นหมูบ้าง เป็นม้าบ้าง เป็นวัวเป็นควายบ้าง เป็นนกเขาบ้าง เป็นเทวดาบ้าง เป็นยักษ์มารบ้าง ทำไมไม่เลี้ยงให้เป็นภิกษุ เป็นพระ เป็น

ประทัตตูปะชีวี หรือเป็นบรรพชิตอย่างถูกต้องเล่า ทั้งนี้ เพราะความที่ไม่เอาใจใส่ว่าตัวศาสนาแท้นั้นอยู่ที่ไหน หรือว่าตัวความเป็นพระนั้นมันอยู่ที่ไหน มันทำเพ้อๆไปอย่างไม่ระมัดระวังตั้งใจว่าจะปลูกตะไคร้มันก็กลายเป็นหญ้าคา เพราะว่าไม่ดูให้ดี ไม่เลือกพันธุ์ตะไคร้ให้ดี ไปคว้าโน่นคว้านี่เอามาปลูก คิดว่าจะปลูกตะไคร้แล้วมันมากลายเป็นหญ้าคาขึ้นมาอย่างนี้ เพราะว่าเขาทำไม่ถูกต้องตามวิธีที่แท้จริงของธรรมชาตินั้นเอง จึงเป็นทางที่จะหัวเราะเยาะได้ว่า ปลูกกล้วย มันก็กลายเป็นกล้ายไปเสีย ปลูกกุหลาบมันก็กลายเป็นเล็บเหยี่ยวหรืออะไรเป็นต้นไปเสีย ปลูกจำปามันก็ออกดอกมาเป็นดอกอุตพิตเสีย นี้คือความไม่ระมัดระวัง ของทายกทายิกาผู้เลี้ยงพระไม่เลี้ยงพระให้เป็นพระดังกล่าวแล้ว ที่มีหนักไปกว่านั้นอีกก็คือเลี้ยงพระไว้เพื่อจะได้เป็นลูกเขย หรือหลานเขยของตัวอย่างนี้ก็ยังมี (ได้ยินเขาว่าให้ฟังอยู่บ่อย ๆ) แล้วจะไปโทษใครที่ไหน.

นี่แหละจงพิจารณาดูให้ดีเถิดว่า การบำรุงพระศาสนาก็ดี การเลี้ยงพระก็ดี นี้มันคงจะไม่ใช่เป็นของที่ง่ายดายนัก มันอาจเป็นของที่จะต้องกระทำด้วยความไม่ประมาทอย่างยิ่งด้วยเหมือนกัน พระพุทธเจ้าท่านจึงตรัสสอนไว้ว่า

"*ท่านทั้งหลาย จงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเถิด*" เมื่อเป็นดังนี้ก็ควรจะถือว่า แม้ในการบำรุงศาสนาหรือเลี้ยงพระนี้ ก็ต้องทำด้วยความไม่ประมาท คือต้องมีสติสัมปชัญญะพินิจพิจารณาดูให้ดี จนกระทั่งมีปัญญารู้แจ้งแทงตลอดตามที่เป็นจริงว่า อะไรเป็นอย่างไร แล้วจึงจะมีความขยันขันแข็งกระทำในสิ่งนั้น จนสำเร็จประโยชน์สมตามความประสงค์.

ที่พูดมาตั้งยืดยาวนี้ มันเป็นการบำรุงพระศาสนาในส่วนที่เกี่ยวกับผู้อื่น ชนิดที่ว่า ถ้าทำไป ๆ มันก็**มีแต่การยุให้คนอื่นทำ ตัวเองไม่ทำ** ตัวเองถือเสียว่าได้บุญพอแล้วเพราะการที่ไปยุคนอื่นให้ทำ.

ท่านจะฟังเข้าใจ หรือไม่เข้าใจ ก็ลองฟังดูใหม่ว่าตัวเองนอนเสีย ว่าได้บุญมากแล้ว ไม่ต้องทำอะไร เพราะว่าได้เลี้ยงคนอื่น หรือว่าได้ยุคนอื่น ได้ช่วยคนอื่นให้ทำ ตัวเองไม่ต้องทำ แล้วตัวเองมันจะได้อะไร ก็ว่าได้บุญ บุญนั้นคืออะไร บุญนั้นคือความอิ่มใจ ความพอใจ ว่าตนมากไปด้วยบุญ ตายแล้วก็ไม่ต้องตกนรก จะได้ไปอยู่ในสวรรค์วิมาน ถ้าเขาต้องการเพียงเท่านั้น มันก็คงจะได้บ้าง ถ้าไม่ได้อย่างแท้จริง ก็ได้อย่างปลอม ๆ มันก็พอจะให้สบาย

ใจได้เหมือนกัน เช่นเรามีเงินปลอมมาก ๆ ถ้าเราไม่รู้ว่าปลอมเราก็สบายใจได้เหมือนกัน แต่แล้วสักวันหนึ่ง มันก็จะปรากฏออกมาว่า ไม่มีประโยชน์อะไรเลย.

ถ้าเราจะคิดว่าได้เกิดในสวรรค์ เป็นการเพียงพอแล้ว นี้มันมีทางที่จะล้มละลายได้ถึง ๒ แง่ คือถ้ามันเป็นเรื่องสวรรค์ ของความหลอกลวง เขาหลอกให้ทำ มันก็เป็นสวรรค์ปลอม เหมือนกับคนมีเงินปลอม ทีนี้ถ้าสมมติว่ามีสวรรค์จริง มันก็ยิ่งเป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่นถือมั่น ความโลภ ความโกรธ ความหลง ความมัวเมา ความโง่ ความประมาทยิ่งขึ้นไปอีก พูดกันตรง ๆ ก็ว่า **พวกเทวดานั้นมีความประมาทมากกว่าพวกมนุษย์** ในโลกของเทวดานั้นเต็มไปด้วยการเล่นหัวสนุกสนาน เหมือนที่บอกเมื่อตะกี้ว่าอย่าเลี้ยงพระให้กลายเป็นเทวดาเลย.

คำว่าเทวดาหรือเทวโลกนั้น หมายถึงสถานที่ที่เต็มไปด้วยบุคคลที่เอาแต่เล่นแต่หัว มันก็มีกิเลสมาก มันก็มีความประมาทมาก ทำไมถ้าในโลกเทวดามันมีอะไรดีแล้ว พระพุทธเจ้าก็จะต้องไปเกิด และเกิดเป็นพระพุทธเจ้าในโลกเทวดา ทำไมท่านจึงจะต้องมาเกิดในมนุษย์โลก เรื่องนี้มันก็มีคำอธิบายชัดเจนอยู่ในพระคัมภีร์แล้ว ว่าข้อที่พระพุทธเจ้าไม่ไปเกิดเป็นพระพุทธเจ้าในเทวโลกนั้น ก็เพราะในเทวโลก

มันเต็มไปด้วยความหลอกลวง มันเต็มไปด้วยความเล่นหัว สนุกสนาน ไม่เอาจริงเอาจังอะไรกันเลย ไม่สนใจกับเรื่องความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย กันเสียเลย เพราะมันเต็มไปด้วยความสนุกสนาน เต็มไปด้วยความหลอกลวงนั้น ส่วนในมนุษย์โลกนี้ มันมีความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตายปรากฏ มันมีความเหน็ดเหนื่อย เหงื่อไหลไคลย้อยปรากฏ มันมีอะไร ๆ ที่ทำให้เกิดความไม่ประมาท เหมาะสมที่จะบรรลุธรรม หรือตรัสรู้เป็นพระ-พุทธเจ้า เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าจึงต้องมาเกิดในมนุษย์โลก เพื่อความเป็นพระพุทธเจ้า.

นี่แหละความสำคัญ **มันอยู่ตรงที่ ความประมาท หรือ ความไม่ประมาท อย่างเดียวเท่านั้น** ในมนุษย์โลกนี้ มีสิ่งซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความไม่ประมาทอยู่มากมาย ในสวรรค์นั้น มีแต่สิ่งที่ยั่วให้เกิดความประมาททั้งนั้น ถ้าใครจะได้เพียงสวรรค์ หรือว่าได้สวรรค์จริง ๆ แล้วหยุดอยู่เพียงแค่สวรรค์นั้น ก็ลองคิดดูเถิดว่า มันจะดับทุกข์ได้อย่างไร มันจะเป็นที่สิ้นไปแห่งความทุกข์ได้อย่างไร.

นี่แหละเป็นคำตอบ ที่จะช่วยอธิบายให้เข้าใจได้ว่าเรื่องสวรรค์ กับเรื่อง มรรค ผล นิพพาน นั้นไม่ใช่

เรื่องเดียวกัน เรื่องมรรค ผล นิพพาน นั้นเป็นไปเพื่อดับกิเลส และดับทุกข์ ส่วนเรื่องสวรรค์นั้น เป็นไปเพื่อให้มัวเมาในกิเลสหรือในกองทุกข์ มันเป็นคนละเรื่อง อย่างตรงกันข้ามดังนี้ ถ้าทายกทายิกาคนใด จะเลี้ยงพระบำรุงศาสนาเพื่อเอาสวรรค์แล้ว ก็จงคิดดูให้ดีเถิด ถ้าได้สวรรค์จริง มันก็มีอย่างนี้ ถ้าได้สวรรค์ปลอม มันก็ยิ่งร้ายไปกว่านี้ มันมีอะไรที่น่าไว้ใจ หรือน่าเย็นอกเย็นใจที่ตรงไหน การบำรุงพระศาสนา หรือการเลี้ยงพระบำรุงพระศาสนาด้วยการบำรุงพระ นี่มันมีสิ่งที่จะต้องระมัดระวังอย่างนี้ ถึงแม้การที่จะบำรุงวัดวาอารามโดยส่วนรวม มันก็มีอาการอย่างนี้.

ปัญหาสำคัญมันอยู่ตรงที่ว่า จะทำให้ความไม่ประมาทเกิดขึ้นมาได้อย่างไร แล้วทำให้เกิดการปฏิบัติ ในศีล, สมาธิ, ปัญญา, ได้อย่างไร แล้วจะให้บรรลุมรรคผลนิพพานกันได้อย่างไรต่างหาก นั่นแหละคือปัญหาที่เกี่ยวกับการบำรุงพระศาสนา หรือการบำรุงภิกษุสามเณร วัดวาอารามไว้เพื่อให้มันมีผลเกิดขึ้นมา เป็นบุคคลที่ดับกิเลสและดับทุกข์ได้.

หวังว่าท่านทั้งหลายจะได้มีความสนใจ ในเรื่องนี้ให้มากยิ่งขึ้นกว่าปีที่แล้วมา ปีที่แล้วมาก็เข้าพรรษา ปีนี้ก็

เข้าพรรษา ในพรรษานี้จะมีการบำเพ็ญบุญทุกอย่างให้ก้าวหน้า ให้เป็นไปในลักษณะที่เรียกว่าดีขึ้น ทีนี้เราจะบำรุงพระศาสนาเลี้ยง พระบำรุงวัดวา อารามกันให้ดีขึ้นได้ อย่างไรก็จงเอาไปคิดดูเถิด คำอธิบายก็มีมากแล้ว เท่าที่ได้กล่าวไปนั้น ซึ่งถ้าจะสรุปความ ก็อาจจะสรุปความได้ว่า **ในการบำรุงพระศาสนานั้น จะบำรุงให้ถูกตัวศาสนาจริงๆแล้วก็คือตัวเองรีบปฏิบัติธรรมะ ให้ถูกให้ตรงเสียโดยเร็วนั้นคือการบำรุงพระศาสนาที่ถูกต้องและรวดเร็ว** ส่วนที่จะไปเลี้ยงคนอื่น ไปบำรุงคนอื่น ไปยุคนอื่น ไปส่งเสริมคนอื่นนั้น มันยังไม่แน่ อาจจะมีข้อแก้ตัวว่าเราทำไม่ได้ ให้คนอื่นที่เขาทำได้เขาทำ อย่างนั้นมันก็ถูก แต่ว่าถ้าเราตกอยู่ในความงมงายโง่เขลาแล้ว ก็จะกลายเป็นเหยื่อของคนหลอกลวงโดยไม่ต้องสงสัยเลย เพราะว่าปู่ย่าตายายพูดไว้เสมอว่าคนโง่ย่อมเป็นเหยื่อของคนโกง หรือคนฉลาดแกมโกง ถ้าคนเขามีปัญญาจริง เขาไม่หลอกลวงใคร แต่ว่าคนฉลาดแกมโกงนั้นเขาพร้อมที่จะหลอกลวงคนอื่นทุกเมื่อ ในการบำรุงพระศาสนานี้ ก็เหมือนกัน ระวังให้เป็นการบำรุงบุคคลผู้มีความซื่อสัตย์ มีสติปัญญา มีความบริสุทธิ์สะอาด มีความเคารพนับถือตัวเอง ดังนี้เป็นต้น จึงจะเรียกว่า เป็นผู้ที่ควรบำรุง

พระสงฆ์มีลักษณะที่ควรบำรุง ก็เพราะว่า เป็นผู้ปฏิบัติดี เป็นผู้ปฏิบัติตรง เป็นผู้ปฏิบัติชอบ เป็นผู้ปฏิบัติสมควรแก่ธรรมเหมือนกับที่เราสวดกันอยู่ทุกวันว่า "*สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ*" สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าปฏิบัติดี "*อุชุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ*" สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าปฏิบัติตรง, "*ญายะปะฏิ-ปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ*" สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าปฏิบัติเป็นธรรม คือปฏิบัติถูกต้องสมควรแก่ธรรม, "*สามีจิปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ*" สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าปฏิบัติสมควรต่อหน้าที่การงานของตน และปฏิบัติสมควรแก่การกราบไหว้ของมหาชนดังนี้ แล้วยังมีต่อไปว่า "*อาหุเนยโย ปาหุเนยโย ทักขิเณยโย อัญชะลิกะระณีโย*" ซึ่งแสดงความสวยสดงดงามอย่างอื่นอีกเป็นอันมาก แต่มันสำคัญอยู่ที่ ๔ อย่างข้างต้นเท่านั้น คือจะต้องมีการปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติเป็นธรรม และปฏิบัติสมควร.

เราจงเลือกดูให้มีการปฏิบัติอย่างนี้ และช่วยบำรุงส่งเสริมให้เกิดการปฏิบัติอย่างนี้ แล้ว**พระสงฆ์นั้นไม่ต้องอยู่ที่วัดเสมอไป อยู่ที่บ้านก็ได้** ถ้าใครปฏิบัติดี ปฏิบัติ

ตรง ปฏิบัติเป็นธรรม ปฏิบัติสมควรแล้ว ก็จงช่วยบำรุงส่งเสริมเขาเถิด ก็จะได้ชื่อว่า เป็นการบำรุงพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนานี้ได้ด้วยเหมือนกัน มรรค ผล นิพพาน นั้นไม่จำกัดสำหรับภิกษุสามเณร อย่างเดียว แม้อุบาสกอุบาสิกาก็มีได้เป็นได้ เข้าถึงได้ อยู่ในวิสัยที่จะเข้าถึงได้ ดังนั้นท่านจึงกล่าว**การบรรลุคุณธรรม เป็นหลักสำหรับตัดสิน ว่าใครเป็นพระสงฆ์** ไม่ได้ถือหลักว่า ภิกษุสามเณร เป็นพระสงฆ์แต่อย่างเดียว แต่ถือหลักว่า ใครที่ปฏิบัติเพื่อบรรลุมรรค ผล นิพพาน แล้ว ก็เรียกว่าเป็นพระสงฆ์ด้วยกันทั้งนั้น จึงมีพระสงฆ์อยู่ในเพศฆราวาส เป็นพระโสดาบัน เป็นพระสกิทาคามี พระอนาคามี กระทั่งเป็นพระอรหันต์ในที่สุด.

เมื่อเราจะให้ความเป็นธรรมแก่พระธรรมแล้ว ก็จงส่งเสริมการปฏิบัติธรรมเถิด อย่าส่งเสริมความต้องการของบุคคล หรือการกระทำของบุคคล แต่จงส่งเสริมการประพฤติปฏิบัติที่เป็นธรรม เพื่อให้ได้มาซึ่งธรรม เมื่อเกิดสิ่งที่เรียกว่าธรรมขึ้นมาแล้ว ศาสนาก็จะเจริญงอกงามก้าวหน้า ตั้งอยู่อย่างเป็นปึกแผ่นมั่นคง เป็นที่พึ่งของสัตว์ทั้งหลายได้จริง

และนั่นแหละ เราจะมีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ครบถ้วนอยู่ในตัวเรา.

พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า *"ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นตถาคต ผู้ใดไม่เห็นธรรม ผู้นั้นไม่เห็นตถาคต"* คำว่า ธรรมในที่นี้ ก็เป็นคำๆ เดียวกันกับคำว่าศาสนาที่แท้จริง ไม่ใช่เปลือกของศาสนา เพราะคำว่า "ธรรม" หรือ "ศาสนา" นี้ หมายถึง สิ่งที่กำจัดทุกข์ และกำลังกำจัดทุกข์อยู่ทีเดียว ไม่ใช่เป็นเพียงพิธีรีตอง ไม่ใช่เป็นเพียงตัวหนังสือ หรือไม่ใช่เป็นเพียงพระคัมภีร์ หรืออะไรทำนองนั้น แต่ต้องเป็นตัวความดับทุกข์ ที่มีอยู่ที่เนื้อที่ตัวของบุคคลผู้ประพฤติอยู่เพื่อความดับทุกข์ ที่กายวาจาใจของเขา มีอยู่แต่เรื่องความดับทุกข์ มีอยู่ที่ไหนที่นั่นก็มีศาสนา ที่บ้านก็ได้ ที่วัดก็ได้ ในเมืองก็ได้ ในป่าก็ได้ มีได้ทั่วๆ ไปดังที่ได้กล่าวมา.

หวังว่าท่านทั้งหลาย จะได้ระลึกนึกถึงพระพุทธภาษิตที่ตรัสว่า *"ท่านทั้งหลาย เราเตือนพวกเธอ ว่าสังขารทั้งหลายทั้งปวง มีความเสื่อมไปสิ้นไปเป็นธรรมดา จงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเถิด"* ท่านมีตรัสไว้แต่อย่างนี้ ไม่เคยตรัสว่า จงบำรุงพระศาสนา จงเลี้ยงพระ เลี้ยงเณร แต่พระองค์ตรัสว่า *"จงปฏิบัติธรรม ให้สมควรแก่ธรรม*

จงพยายามช่วยตัวเอง ให้หลุดพ้นจากกองทุกข์ ทั้งปวงเถิด" มีแต่ทรงกำชับอยู่อย่างนี้ และถือว่านี่แหละ คือการบำรุงพระศาสนา เพราะว่าถ้าบุคคลชนิดนี้มีอยู่แล้ว ชื่อว่าศาสนามีอยู่ บุคคลชนิดนี้มีอยู่แล้ว ชื่อว่าพระธรรมมีอยู่ พระธรรมมีอยู่แล้วก็ชื่อว่าพระพุทธเจ้ามีอยู่ และทั้งพระพุทธ พระ-ธรรม พระสงฆ์ ก็มีอยู่ได้ด้วยเหตุนั้น ดังนั้นการบำรุงพระศาสนาของบุคคลชนิดนั้น จึงไม่เป็นหมันเลย ไม่มีทางที่ใครจะมาด่าว่า มัวแต่เลี้ยงไก่ไว้ไข่ให้สุนัขกิน หรือมัวแต่จะเลี้ยงพระให้กลายเป็นหมู ให้กลายเป็นม้า ให้กลายเป็นวัวเป็นควาย เป็นนกเขา เป็นเทวดา เป็นยักษ์ เป็นมารกระทั่งกลายเป็นลูกเขยหลานเขย ของคนไปดังนี้เลย นี้เรียกว่าเป็นสัตบุรุษ เป็นพุทธบริษัท เป็นสาวกของพระพุทธเจ้าผู้รุ่งเรืองอยู่ด้วยปัญญา ดังบาลีว่า *"อติโรจติ ปญฺญาย สมฺมาสมฺพุทฺธสาวโก"* สาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ย่อมรุ่งเรืองอยู่ด้วยปัญญา ดังนี้.

ธรรมเทศนาสมควรแก่เวลา เอวังก็มีด้วยประการฉะนี้.

เอกสารชุดมองด้านใน

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ อักษรสมัย เยื้องสมาคมพ่อค้าไทย
ถนนราชบพิธ กรุงเทพ ฯ ๒ โทร. ๒๔๓๘๖
นาย อิทธิพล ธนสัมพันธ์ ผู้พิมพ์โฆษณา ๒๕๑๓

คณะเผยแพร่วิธีการดำเนินชีวิตอันประเสริฐ (ผชป)
มีกิจการ

๑. พิมพ์เอกสารชุด **มองด้านใน** ออกเผยแพร่
๒. รับจัดทำต้นฉบับ ให้แก่ผู้นำไปพิมพ์เป็นธรรมทาน
๓. รับถ่ายเทปบรรทึกเสียงธรรมะของท่านพุทธทาส ท่านปัญญานันทะภิกขุ
๔. เผยแพร่ภาพซไลดธรรมะ
๕. รับส่งปัจจัย สิ่งของ ไปสวนโมกข์ ไชยา

เอกสารชุด **มองด้านใน** พิมพ์ครั้งละ ๑–๕ หมื่นเล่ม เผยแพร่โดย

– ถวายวัด ให้ห้องสมุดทั่วไป ให้โรงพยาบาล สถานทูต อันดับละ ๒,๐๐๐ เล่มเป็นอย่างน้อย
– ถวายเป็นของสวนโมกข์ สำหรับผู้ไปเยือน ๒,๐๐๐ เล่มเป็นอย่างน้อย
– ถวายพระ เณร และผู้สนใจที่ไม่มีรายได้
– ปันให้ผู้มีศรัทธานำไปเผยแพร่เช่น ส.ค.ส. ชำร่วยงานวันเกิดขึ้นบ้านใหม่ งานประจำปีของวัด งานศพ เป็นต้น

ทุนดำเนินการ–จากท่านที่เห็นคุณค่าบริจาคเป็นครั้งคราวหรือประจำ และที่รับหนังสือไปถวายภิกษุ สามเณร หรือแจก

ด้วยการช่วยค่าพิมพ์ ในอัตราร้อยละ ๗๕ บาท หรือเล่มละ ๑ บาท เล่มใดมีความหนา ๒ เท่า อัตราช่วยค่าพิมพ์ก็ขอเพิ่มเป็น ๒ เท่าด้วย

ขอเชิญร่วมกิจการเผยแพร่และเป็นสหายธรรมทานตามแต่กำลังศรัทธา

ผู้ดำเนินการ วิโรจน์ ศิริอัฐ, วิเชียร อินทรคูสิน, บุญธรรม สุนทรวารี และผู้เห็นพ้องอีกหลายท่าน

สำนักงาน ๕/๑–๒ ถนนอัษฎางค์ ตรงข้ามกระทรวงยุติธรรม
เชิงสะพานเจริญศรี พระนคร
โทร. ๒๓๕๔๙

บริจาคทางธนาณัติสั่งจ่ายไปรษณีย์ราชดำเนินกรุงเทพ๒

พิมพ์ที่โรงพิมพ์อักษรสมัย 7/1–3 เยื้องสมาคมพ่อค้าไทย ถนนราชบพิธ กรุงเทพฯ 2 โทรศัพท์ 24386 นายอิทธิพล ธนสัมพันธ์ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา
2513

คติพจน์

จงทำงาน ทุกชนิด ด้วยจิตว่าง
ยกผลงาน ให้ความว่าง ทุกอย่างสิ้น
กินอาหาร ของความว่าง อย่างพระกิน
ตายเสร็จสิ้น แล้วในตัว แต่หัวที ฯ

หมายเหตุ :-

ทำงานด้วยจิตว่าง คือทำงานด้วยความคิดที่เฉลียวฉลาด แต่ปราศจากความรู้สึก หรือความสำคัญมั่นหมาย เป็น "ตัวกู" หรือ "เพื่อกู"; ได้แก่การ "ทำงานเพื่องาน" ตามหลักจริยธรรมสากลนั่นเอง.

ยกผลงานให้ความว่าง คือ ได้ผลงานมาเท่าไรและอย่างไร ก็ยกให้ "ภาวะแห่งความว่างจากเจ้าของ" ไม่มีความหมายมั่นไว้ว่า "ของกู".

เนื่องจากทุกสิ่งเป็นสมบัติของธรรมชาติ กลับเป็นไปตามเหตุตามปัจจัยอยู่เนืองนิจ, ว่างจากตัวตน ทั้งผู้กิน และสิ่งที่ถูกกิน, ดังนั้น การกิน เป็นสิ่งที่มีได้ โดยที่ไม่มีผู้กิน อยู่ตามธรรมชาติแล้ว. เมื่อยกผลงานให้ความว่างได้แล้ว การกินอะไรในขณะนั้น ก็คือการกินอาหารของความว่างอยู่ในตัวมันเอง โดยแน่นอน.

จิตว่าง จากความรู้สึกว่า "ตัวกู - ของกู" มาแล้วแต่หัวที ความตายจึงมีไม่ได้มาแล้ว แต่หัวที! จิตว่างจึงไม่มีวันรู้จักกับความตายเลย; ไม่มี "ตัวกู" สำหรับจิตว่าง จนตลอดเวลาที่ว่าง; แล้วแต่ว่า จะเป็นความว่างชั่วคราว หรือว่างอย่างถาวร.

พุทธทาส อินทปัญโญ

โมกขพลาราม, ไชยา
๑๔ ส.ค. ๒๕๑๐.